

**MAHMUD AZ-ZAMAKHSHARIYNING ARAB TILI GRAMMATIKASINI
O'RGANISHGA QO'SHGAN HISASI****Isayeva Nodira***Samarqand davlat chet tillar institute Sharq tillari fakulteti**Filologiya va tillarni o'qitish arab tili yo'nalishi talabasi*

Annotatsiya: Maqolada buyuk alloma Mahmud az-Zamaxshariyning arab tili grammatikasiga qo'shgan hissasi ko'rib chiqiladi. Adib o'z asarlari orqali arab tili sintaksisi va morfologiyasini rivojlantirishga katta hissa qo'shgan. Ayniqsa, uning "Al-Mufassal" asari arab grammatikasi rivojida muhim o'rin tutadi. Mazkur maqolada arab tili grammatikasini adib qarashlari asosidagi ma'lumotlar yoritilgan.

Kalit so'zlar: Mahmud az-Zamaxshariy, arab tili grammatikasi, Al-Mufassal, tilshunoslik, sintaksis, morfologiya.

Buyuk alloma Mahmud az-Zamaxshariy (1075–1144) musulmon olamida yetishib chiqqan buyuk mutafakkir, tilshunos va tafsirchi olimlardan biri hisoblanadi. Uning arab tili grammatikasiga qo'shgan hissasi beqiyos bo'lib, u tilshunoslik sohasida bir qator muhim ilmiy ishlarni amalga oshirgan. Arab dunyosida ayniqsa, uning "Al-Mufassal" asari katta shuhrat qozongan. Az-Zamaxshariy o'z ilmiy faoliyatida arab tilining fonetik, morfologik va sintaktik jihatlarini chuqur o'rgangan va ularning nazariy asoslarini shakllantirishda katta rol o'ynagan. U nafaqat arab grammatikasini tushuntirish bilan cheklanmagan, balki uni rivojlantirish va tizimlashtirishda ham katta hissa qo'shgan. Asosiy qism 1. Mahmud az-Zamaxshariy va uning lingvistik merosi Mahmud az-Zamaxshariy arab tili grammatikasi bo'yicha chuqur bilimga ega bo'lib, o'z asarlarida arab tilining ichki tuzilishini ilmiy asosda tahlil qilgan. U o'z davrida grammatik qoidalarni mukammal tizimga solish va ularga nazariy asos berish borasida yetakchi olimlardan biri bo'lgan. Uning eng mashhur asarlaridan biri – "Al-Mufassal fi san'at al-i'rob" bo'lib, bu kitob arab sintaksisi va morfologiyasini aniq va mukammal tarzda tushuntirib bergan. "Al-Mufassal" grammatik kitobi o'z davrida va keyinchalik ham arab grammatikasi bo'yicha asosiy qo'llanmalardan biri sifatida foydalanilgan. 2. "Al-Mufassal" asari va uning ahamiyati "Al-Mufassal" asari arab tili grammatikasini o'rganishda muhim manba bo'lib, u quyidagi xususiyatlarga ega: Tizimli yondashuv – Arab tilining grammatik qoidalarini aniq tartibda bayon qilingan. Qulay taqdimot – Grammatik qoidalar oson tushunarli uslubda yoritilgan. Sintaktik va morfologik tahlil – Arab tilining so'z turkumlari, gap qurilishi va morfologik xususiyatlari mukammal yoritilgan. Ilmiy asoslangan yondashuv – Zamaxshariy o'z kitobida arab tilining qoidalarini

faqatgina misollar orqali tushuntirmay, balki ularning nazariy asoslarini ham keltirgan. Bu asar arab grammatikasini o‘rganishda keng foydalanilgan va keyinchalik arab tilshunoslari tomonidan ko‘plab sharhlar yozilgan. 3. Mahmud az-Zamaxshariyning arab tilshunosligiga ta’siri Az-Zamaxshariy faqat grammatika bilan cheklanib qolmay, balki arab tilining uslubiyati va semantikasi borasida ham ilmiy ishlar olib borgan. Uning “Al-Kashshaf” tafsiri arab tilining nozik jihatlarini ochib beruvchi asarlardan biri bo‘lib, unda Qur’onda ishlatilgan arab tilining grammatik va stilistik jihatlarini chuqur tahlil qilingan. Az-Zamaxshariy o‘z asarlarida arab tilining mukammalligini va uning lingvistik jihatdan boyligini namoyish qilgan. U arab tilining rivojlanishiga beqiyos hissa qo‘shgan va uning lingvistik tamoyillari bugungi kunda ham ahamiyatini yo‘qotmagan. Xulosa sifatida shuni ta’kidlash joizki, Mahmud az-Zamaxshariy arab grammatikasini rivojlantirishda ulkan hissa qo‘shgan buyuk olimdir. Uning “Al-Mufasssal” asari arab sintaksisi va morfologiyasini tizimli tarzda tushuntirishga asos bo‘lib xizmat qilgan. Zamaxshariy arab tilshunosligiga faqat grammatik qoidalar bilan emas, balki tilning nazariy asoslari va uning semantik jihatlarini ham keng yoritish orqali katta ta’sir ko‘rsatgan. Uning lingvistik merosi bugungi kungacha arab tilini o‘rganishda asosiy manbalardan biri sifatida qabul qilinmoqda. Ushbu maqolada allomaning grammatikaga qo‘shgan hissasi, uning asarlari va ilmiy qarashlari yoritildi. Keyingi tadqiqotlarda Zamaxshariy asarlarining boshqa tillarga ta’siri va uning tilshunoslik sohasidagi o‘rni yanada chuqurroq o‘rganilishi mumkin.

ADABIYOTLAR

1. Zamaxshariy M. Al-Mufasssal fi san’at al-i‘rob. Qohira: Dar al-Kutub al-Ilmiyya, 2005.
2. Zamaxshariy M. Al-Kashshaf an Haqaiq Ghawamid at-Tanzil. Bayrut: Dar Ihya at-Turath al-Arabi, 1998.
3. Ibn Xaldun. Muqaddima. Qohira: Al-Maktaba al-Asriyya, 2010.
4. Arab tilshunosligi bo‘yicha ilmiy maqolalar to‘plami, 2023.